

Vallende dominostenen

Een eenvoudige doch domme gedachte kan duizenden mensenlevens kosten. 'We were wrong, terribly wrong' bekennt Robert McNamara in zijn recent verschenen terugblik op zijn rol in de Vietnamoorlog. Centraal in zijn verontschuldiging staat het eenvoudige, maar domme geloof in de 'vallende domino's'. Het dominoprincipe stelde dat de val van Vietnam ook Laos, Cambodja, Thailand, Birma en Indonesië in het communistische kamp zou duwen. Door het dominoprincipe kreeg elke beslissing over Vietnam een Aziatische dimensie. De dominotheorie verklaart volgens McNamara waarom een industriële megamacht in het moeras van een achteraf gelegen onderontwikkeld land verdwaalde en verzoop. Eisenhouwer bedacht het principe en Kennedy, Johnson en vooral Nixon deelden het met overtuiging. Maar ondanks alle presidentiële steun bleek het een domme gedachte.

De theorie van de vallende dominostenen is een snoer van aan elkaar geregen kraaltjesgedachten met een fout in de sluiting. De zegeningen die wij verwachten van arbeidsmarktbeleid waarbij we uitkeringsgelden op een of andere manier gebruiken voor het plaatsen, het creëren of het subsidiëren van arbeidsplaatsen (denk aan loonkostensubsidies, premievrijstellingen, Melkert-banen) vallen volgens mij ook onder de categorie kralensnoer met ondeugdelijk slot.

Een neoklassiek econoom heeft al gauw een oordeel klaar over het gebruiken van uitkeringsgelden voor het scheppen van werk: het is inefficiënt. Een efficiënte allocatie van schaarse middelen in de samenleving vereist dat wat we aan de marge over hebben voor een goed of een dienst gelijk is aan wat het ons kost om het te maken. Wat de burger op de markt voor privaat goed wil betalen en wat de overheid aan publiek goed wil besteden, bepaalt wat we produceren. Soms heeft de burger of de overheid zo weinig over voor een goed dat het voor de werknemer niet mogelijk is om van de opbrengst in leven te blijven. Hier zit een groot conflict, want werken en toch creperen, dat kan niet. Dus hebben we een dikke streep getrokken die aangeeft wat iemand minimaal nodig heeft om te leven en dus minimaal moet verdienen of kan krijgen als uitkering. Door het trekken van die streep worden de produktiekosten hoger. Als de burgers of de overheid niet bereid zijn die kosten te betalen, dan worden die goederen niet meer gemaakt. Hoe hoger de streep, hoe minder koffiejuffrouwen en tramcontroleurs. Hoe hoger de streep, hoe meer we in de krankzinnige situatie belanden dat allerlei behoeften in de samenleving (in de zorgsector bijvoorbeeld) onvervuld blijven terwijl hordes inactieven niets produceren.

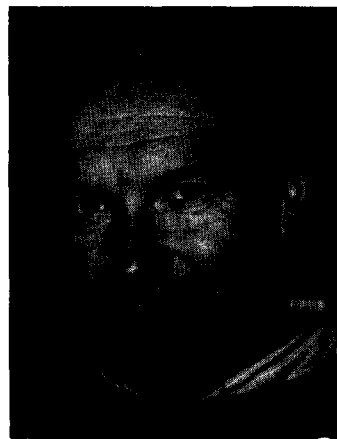
Niets lijkt logischer in een dergelijke situatie dan die werklozen met hun uitkering in een rugzakje naar een werkgever te sturen om daar te werken aan de onvervulde behoeften. Maar neoklassieke economen zeuren over de verstoorde allocatie. Als die

streep echt menens is en iedereen moet zich daaraan houden, dan is het van de gekke om vervolgens een uitzonderingssituatie te maken voor een groep en die met subsidie onder de streep te laten werken, want dat haalt produktie weg bij diegenen die wel de spelregels van de dikke streep volgen. Dit zijn de bekende argumenten van budgetvervuiling en concurrentievervalsing. Wat je met subsidie aan werk wint, raak je op een andere plek weer kwijt. Welke behoeften met het gesubsidieerde werk worden bevredigd, wordt niet bepaald door wat burgers of overheid willen maar door wat werklozen kunnen.

Ik zie het gebruik van uitkeringsgelden voor het scheppen van werk ook als de laatste domino in een rij van onterecht omgevallen domino's. Volgens McNamara was Vietnam alleen maar aannemelijk te maken als men erin geloofde dat het de eerste domino van een rij was. Op soortgelijke wijze, maar dan in omgekeerde volgorde, zijn Melkert-banen alleen maar logisch als de laatste in een rij van eerder omgevallen dominosteentjes.

Stel dat de overheid door een hoog wettelijk minimumloon essentiële goederen onbetaalbaar maakt, daardoor werkloosheid veroorzaakt en als sluitstuk van deze keten van oorzaak en gevolg die werkloosheid gaat bestrijden door het minimumloon met uitkeringsgelden te ondergraven. Dat is toch een rare schakeling? Of stel dat de overheid door de hoge wig laag produktief werk aan de onderkant van de arbeidsmarkt niet meer lonend maakt en dit beleid afrondt door met gesubsidieerde arbeid diezelfde wig te ondergraven. Dat is toch een gekke ketting? Of stel dat de overheid door een soepel en langdurig recht te geven op een werkloosheidsuitkering, werkloosheid langer laat duren en als slothoofdstuk werken met behoud van uitkering aanbiedt om werklozen te verleiden af te zien van hun rechten. Dat is toch een absurde rij van domino's?

Zeker als er een keten is die wel zou kunnen werken. Bij voorbeeld een keten waarbij de overheid zich veel minder direct bemoeit met beloning en allocatie op de arbeidsmarkt en veel meer met scholing en opleiding, en waarbij ze de afstand tussen arbeidsinkomen en uitkering groter maakt en voorwaarden schept waarbij werkgevers en werknemers het zelf regelen. Dan ontstaat misschien een snoer van oorzaak en gevolg waarbij de factor arbeid goedkoper en produktiever wordt, uitkeringen en premies lager worden, de wig kleiner en meer arbeid wordt ingezet ter vervulling van dringende behoeften tegen een betaalbare prijs. Dat is dan een rij domino's die allemaal terecht omvallen.

J.J.M. Theeuwes